

Коритін Д. С.,

здобувач

Науково-дослідного інституту

правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України

КРЕДИТУВАННЯ ЯК ЗАСІБ ФІНАНСОВОЇ ПІДТРИМКИ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В РАМКАХ УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ З ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ

Анотація. Стаття присвячена дослідженню умов кредитної підтримки МСП у рамках укладеної Угоди про асоціацію з ЄС з метою забезпечення розвитку таких суб'єктів.

Ключові слова: інвестиції, інноваційні технології, кредитування, фінансова підтримка, мікрофінансування.

Постановка проблеми. 27 червня 2014 року Україна підписала Угоду про асоціацію з Європейським Союзом. Вона набрала чинності 27 вересня 2017 року згідно із Законом України «Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з одного боку, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншого» [1]. Ця Угода також передбачає створення Поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі (ПВЗВТ), яка завдяки поступовому усуненню тарифних, нетарифних та регуляторних бар'єрів відкриє нові можливості для економічної співпраці та торгівлі, зокрема для малих та середніх підприємств (далі – МСП), підвищить обсяги прямих іноземних інвестицій, сприятиме економічній модернізації та створенню нових робочих місць. На нашу думку, доцільним є вивчення такого окремого фінансового інструменту ЄС як кредитування в якості фінансової підтримки МСП.

Мета статті – дослідити кредитування за рахунок коштів ЄС та його фінансових організацій як один з основних засобів фінансової підтримки МСП у рамках укладеної Угоди про асоціацію з ЄС.

Стан дослідження. Питання доступу МСП до фінансування, зокрема за рахунок іноземних джерел, досліджували фахівці різних галузей науки. Серед них М.Г. Пивоваров, Д.В. Лічак, Г.О. Поліщук та інші. Однак додаткове вивчення цього питання необхідне у зв'язку зі змінами умов фінансової підтримки МСП після ратифікації в 2017 році Угоди про асоціацію.

Виклад основного матеріалу. Малі та середні підприємства можна сприймати у двох аспектах. По-перше, МСП мають достатньо коштів для діяльності, що не потребує значних оборотних коштів. По-друге, МСП потрібні капітальні вкладення.

На думку Н.С. Поповенко, малі підприємства, які не потребують великих стартових інвестицій і гарантують високу швидкість обороту ресурсів, здатні найшвидше й економічно вирішувати проблеми реструктуризації економіки, формування і насичення ринку споживчих товарів в умовах дестабілізації економіки та обмеженості фінансових ресурсів [2, с. 126]. Разом з тим, важливим фактором, що впливає на розвиток МСП є забезпечення їм фінансово-кредитної підтримки, тому в будь-якому випадку найбільш доступними є кредитні кошти. Г.М. Аксьонов зазначає, що відсутність довгострокового кредитування є однією з головних проблем належного розвитку МСП [3, с. 12]. Як зазначається, серед джерел фінансових ресурсів МСП банківські кредити за ста-

тистикою посідають третє місце після доходів від діяльності суб'єктів підприємництва та особистих коштів засновників. Свідченням цього є те, що частка банківських кредитів у структурі джерел фінансового забезпечення МСП в Україні становить менше 20%, водночас як в економічно розвинутих країнах вона становить не менше 60 % [4, с. 7]. Тому, на нашу думку, доречно розглянути програми ЄС з підтримки МСП, що передбачають надання фінансових кредитів.

Так, основоположним документом у галузі фінансової підтримки українських МСП ЄС є Регіональна програма ЄС та Європейського банку реконструкції та розвитку (ЄБРР) щодо DCFTA для Грузії, Молдови та України від 13 травня 2016 року [5], яка була прийнята на виконання Резолюції Ради Європи «Угода про асоціацію/ Поглиблену та всеосяжну зону вільної торгівлі з Грузією, Молдовою та Україною» [6]. Метою програми є надання підтримки МСП через національні фінансові установи за допомогою різноманітних інвестицій, що фінансуються за рахунок грантових коштів від ЄС для зменшення ризиків, а також створення інвестиційних стимулів для малих та середніх підприємств.

Програма ЄБРР складається з чотирьох вікон (напрямів):

Вікно 1. Сприяння інвестиціям, пов'язаним із DCFTA (Deer and Comprehensive Free Trade Agreement, укр. – поглиблена та всеохоплююча зона вільної торгівлі (ПВЗВТ)), завдяки розширенню доступу МСП до фінансування.

Вікно 2. Підвищення доступу коротко- та середньострокового фінансування торгівлі для бізнесу для сприяння транскордонній торгівлі та операціям внутрішнього розподілу.

Вікно 3. Бізнес-поради для МСП з метою поліпшення їх технічних, управлінських, ринкових знань та потенціалу розвитку інвестиційних проєктів.

Вікно 4. Політичний діалог для вдосконалення внутрішнього операційного середовища для МСП.

Розглянемо умови надання фінансової підтримки МСП через партнерські організації, серед яких Європейський інвестиційний банк (ЄІБ); Німецький банк розвитку (KfW); Організація економічного співробітництва та розвитку (OECD); Європалати; Світовий банк; Міжнародний торговий центр [7]. Розглянемо окремі види підтримки МСП через спеціалізовані органи. Європейський фонд для Південно-Східної Європи (EFSE). Програма з бюджетом 5,1 млн євро і тривалістю до 2019 виконується Німецьким банком розвитку (KfW). Фонд має на меті сприяння економічному розвитку та процвітання шляхом додаткового сталого фінансування насамперед мікро- та малих підприємств (ММП) через відповідні місцеві фінансові установи. Бенефіціарами є мікро-, малі та середні підприємства, а також приватні господарства з низьким доходом. Діяльність фонду складається з надання кредитів та технічної

допомоги [8]. Проект реалізується через надання інвестицій технічної та інформаційної підтримки комерційним банкам та мікрофінансовим інституціям, які, своєю чергою, надають кредити МСП [9]. Згідно з даними звіту за 2017 рік перевага у фінансовій підтримці надавалася сільськогосподарським, агропереробним та тваринницьким МСП, а також значні кошти спрямовувалися на поліпшення житлових умов суб'єктів особистого господарства [10].

В якості прикладу можна навести можливі засоби фінансування EFSE фермерських господарств, які в більшості можна відносити до МСП. Існує два основних варіанти фінансування: кредит на обігові засоби (включаючи товарний кредит) та кредит на основні засоби та на змішані цілі.

1. Кредит на обігові засоби використовується для придбання витратних матеріалів, таких як насіння, пестициди, добрива, а також для покриття інших нагальних операційних витрат, наприклад, придбання палива чи виплата заробітної плати робітникам. Якщо суб'єкт підприємницької діяльності має можливість оплатити одразу придбані матеріали, постачальники можуть надати йому знижку до 20-30% залежно від таких факторів, як торгова марка (бренд) та якість матеріалів, цінової стратегії постачальника і ділових взаємовідносин між постачальником та клієнтом.

2. Кредит на основні засоби використовується для придбання обладнання – плуги, зернозбиральні комбайни чи трактори, а також для придбання інших довгострокових активів, таких як склади або зернохосвища, чи будь-яких інших активів, які суб'єкт підприємницької діяльності буде використовувати у виробничих цілях протягом кількох років. Перевагами даного виду підтримки є більш тривалий термін кредитування – від 3 до 7 років. Кредит може бути використаний на придбання нового обладнання чи обладнання, що було у використанні; кредит фінансує більшу частину інвестиційного плану, у деяких випадках навіть до 100%; графік погашення є більш гнучким, де встановлені платежі відповідають надходженням грошових коштів, із відтермінуванням сплати тіла кредиту, тобто погашення може бути встановлено на період після збору врожаю, тощо. Серед недоліків можна визначити тривалість процесу розгляду кредитної заявки; присутність додаткових витрат і комісії – обов'язкове страхування, адміністративні комісії за розгляд заявки, також може вимагатися високоліквідна застава та / або додаткові гарантії.

3. Кредит на змішані цілі, як передбачає сама назва, може бути використано як на покриття потреб у обігових, так і основних засобах [11, с. 5–8].

Таким чином можна зробити висновок, що в рамках реалізації програми EFSE використовуються різноманітні засоби кредитної підтримки з урахуванням специфіки діяльності МСП.

Також як приклад можна навести проект InnovFin, що існує в «Ініціативі «East» у рамках ПЗВТ (ЄІБ) та є довгостроковим проектом терміном до 2031 року, виконавцем якого є Європейський інвестиційний банк (ЄІБ). Цей проект спрямований на полегшення доступу МСП до фінансування інноваційних проектів, який, наприклад, реалізується в Україні ПАТ «ПроКредит Банк» і є частиною спільної ініціативи Європейського Інвестиційного Фонду (ЄІФ) та Європейського Союзу. У рамках цієї ініціативи під інноваціями розуміються такі інвестиції, що є новими для компанії і які сприяють її модернізації, та які, своєю чергою, відповідають заздалегідь узгодженим критеріям

ЄІФ. Проект InnovFin зосереджується на підприємствах, орієнтованих на розвиток та інноваційну діяльність, та на компаніях, що інвестують у нові технології та енергоефективність, а також на тих, хто відслідковує існуючі тенденції на ринках задля поліпшення власних операцій. Під час реалізації відбувається заохочення МСП до створення та введення в експлуатацію інноваційних засобів, зниження вимог до застави, а також встановлення нижчих відсоткових ставок. Відсоткові ставки за умовами кредитування: 5–7% в іноземній валюті і 15–17% у гривнях. Програма передбачає відкриття нового напрямку діяльності чи виробництва. ПАТ «ПроКредит Банк» висуває наступні вимоги до потенційних позичальників: фінансування інноваційних проектів, розмір кредиту від 2 млн грн та кількість працівників до 250 осіб. Програма здійснюється завдяки угоді InnovFin щодо гарантування позик для МСП за фінансової підтримки Європейського Союзу в межах програми «Горизонт 2020» [12] і не поширюється на державні підприємства.

Разом з тим, інноваційність проектів позичальників не має за своїм визначенням стосунку до інновацій відповідно до законів України, оскільки передбачає тільки новизну діяльності або товару для позичальника.

Відповідно до інформації, наявної на сайті EU4Business, одним із українських банків-партнерів є «УкрГазБанк», який реалізує спільний з Європейським інвестиційним банком Проект «Основний кредит для МСП та компаній з середнім рівнем капіталізації». При цьому «УкрГазБанк» вказує на три прийнятних бенефіціарів: малі та середні підприємства, компанії з середнім рівнем капіталізації та прийнятні компанії, посилюючись у визначенні ознак перших двох на Рекомендацію Комісії ЄС №2003/361/ЄС. Проте ця рекомендація не містить визначення та ознак компанії з середнім рівнем капіталізації і не відповідає вказаній Рекомендації Комісії ЄС. Згідно з інформацією «УкрГазБанку» про Програму фінансова вигода виражається у процентній ставці і становить мінімум 25 базисних пунктів (що складає 0,25% річних) порівняно з річною процентною ставкою, яку АБ «УкрГазБанк» застосовував би до таких кредитів без участі Європейського інвестиційного банку, інформація про яку відсутня на сайті та визначається індивідуально для кожного клієнта банку [13].

Іншим прикладом реалізації цієї ініціативи є Програма кредитування МСП і установ із середньою капіталізацією, що реалізується спільно ЄІБ і «МЕГАБАНКОМ». На МСП розповсюджуються наступні вимоги: кількість працівників на підприємстві – 250 осіб, проект сумою, еквівалентною не більше 25,0 млн євро. За додержання таких умов сума фінансування за рахунок коштів ЄІБ становить не більше ніж екв. 12,5 млн євро і покриває до 100% вартості проекту. За умовами проекту підприємства отримують фінансову вигоду – зменшення розміру процентної ставки за субкредитом на 25 базисних пунктів (що становить 0,25 відсотка річних) порівняно з ринковою ставкою [14]. На офіційному сайті банку інформація про відсоткову ставку відсутня.

Для порівняння розглянемо умови кредитування, що надаються провідними банками України за рахунок власних коштів без використання котів ЄС.

Так, згідно з умовами кредитування АТ «ОТП Банк» кредит надається у сумі від 25 тис. до 2,5 млн грн з відсотковою ставкою 19,9% річних, щомісячна комісія за управління лімітом овердрафту складає 0,5% від максимальної суми фактично використаного ліміту. Забезпечення заставою та порука не

передбачені. Незручністю є короткостроковість та відсоткові витрати від 20,4% [15].

Банк «Південний» висуває наступні вимоги для кредиту сільгоспвиробнику, якому найбільше відповідають МСП. Кредит надається за програмами «Сільгосптехніка в кредит (нова та вживана)», «Кредит на поповнення оборотних коштів (проведення осінніх і весняних польових робіт)», «Гарантовані розрахунки» максимальним строком на 12 міс., за винятком програми «Сільгосптехніка в кредит (нова та вживана)» – 36 міс. Комісія за видачу кредиту становить 1% від суми видачі, а за щорічне обслуговування 0,5%. Інформація стосовно відсоткової ставки на офіційному сайті банку відсутня [16].

«ПриватБанк» у рамках реалізації власної програми «АГРОКУБ» надає кредити в аграрній сфері на суму від 50 тисяч до 500 тисяч грн строком на 12 міс. і відсотковою ставкою 2% на місяць (річна – 24 %). Вимога щодо застави відсутня [17]. За іншим видом фінансового кредиту, згідно з умовами лізингу, відсоткова ставка на 12 міс. складає 1% річних з разовою комісією лізингу 1% від предмета лізингу, вартість обладнання: 250 тис. – 300 млн для суб'єктів МСБ, вимагається страхування та аванс 20–30% від вартості предмета лізингу вітчизняного/іноземного виробництва, погашення здійснюється щомісячними рівними платежами. При цьому специфічні умови кредитування МСП не передбачені [18].

«UKRSIBBANK» серед іншого надає кредит на придбання обладнання/спецтехніки у сумі мінімально еквівалентній 1 000 USD, максимальним строком на 3 роки, відсоткова ставка у UAH – від 13,9%, у USD – від 3,9%, у EUR – від 3,9%. Також наявна вимога щодо забезпечення кредиту заставою обладнання/спецтехніки, на придбання яких надаються кредитні кошти. Комісія за надання кредиту становить 1% від суми кредиту (мінімальна комісія – 2000 грн) [19].

Висновки. Перелічені окремі програми підтримки шляхом надання кредитів МСП свідчать про більшу доступність за умовами надання таких кредитів та спрямованість на підтримку саме МСП.

Разом з тим, існує обмежене коло банків, які надають кредити МСП за рахунок іноземного фінансування. Але за такої обмеженості підтримки за рахунок іноземних коштів, кредити без відповідних іноземних програм у банках України менш доступні та більш обтяжливі для МСП.

Подальшого дослідження потребує вивчення правового регулювання відносин, пов'язаних із підтримкою МСП іншими фінансовими інструментами.

Література:

1. Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з одного боку, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншого боку: Закон України від 16.09.2014. № 1678-VII. Офіційний вісник України від 26.09.2014, № 75, том 1, стор. 82.
2. Поповенко Н.С. Ганенко О.В. Державна підтримка малого бізнесу в Україні. ЕКОНОМІКА: реалії часу № 1 (2). 2012. С. 126–132.
3. Аксенов Г.Н. Бизнес-инкубационная технология как инновационное развитие предприятий малого и среднего бизнеса. Проблемы та перспективи розвитку інноваційної діяльності в Україні: X Міжнародний бізнес-форум (Київ, 21 березня 2017 р). Київ: Київ. нац. торг.- екон. ун-т, 2017. 198 с.
4. Панцир С., Когут А. Політика підтримки МСП: доступ до фінансово-кредитних ресурсів. Київ: Європейський інформаційно-дослідницький центр. 2015. 32 с.

5. Офіційний сайт The European Bank for Reconstruction and Development (EBRD).
6. European Parliament resolution of 21 January 2016 on Association Agreements / Deep and Comprehensive Free Trade Areas with Georgia, Moldova and Ukraine. URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1518265961664&uri=CELEX:52016IP0018>
7. Офіційний сайт Eu4Business. Про ініціативу “EU4Business”. URL: <http://www.eu4business.eu/uk/about>
8. Офіційний сайт European Fund for Southeast Europe. URL: <https://www.efse.lu>
9. Офіційний сайт European Fund for Southeast Europe. URL: <https://www.efse.lu/about-the-fund/approach/>
10. EFSE At a Glance Q3 2017. URL: <https://www.efse.lu/studies-publications/publications/detail/efse-at-a-glance-q3-2017/>
11. EFSE DF. Прийняття фінансових рішень: практичний посібник для фермерів. EFSE Development Facility та Незалежна асоціація банків України (НАБУ). 2016. 27 с. URL: <https://www.efse.lu/studies-publications/publications/detail/efse-df-priinjattja-finansovikh-rishen/>
12. ПроКредитБанк. Програма InnovFin – фінансування інноваційних проектів. URL: <http://www.procreditbank.com.ua/business-clients/loans/loan-programmes/>
13. Офіційний сайт «УкрГазБанку». Спільний з ЄІБ проект кредитування МСП та компаній з середнім рівнем капіталізації. URL: https://www.ukrgasbank.com/small_bussiness/credit/eib/
14. ПАТ «МЕГАБАНК». Совместная с ЕИБ Программа кредитования МСП и учреждений со средней капитализацией. URL: <https://www.megabank.ua/corporate/credits/eib>
15. Правила надання та користування банківською послугою Овердрафт «Гостинний»: затв. наказом АТ «ОТП Банк» № 332 від 23.10.2017. 14 с. URL: https://www.otpbank.com.ua/pdf/big-corporate/rules_w_o_06_11_2017.pdf
16. Офіційний сайт Банку «Південний». Кредити сільгоспвиробнику. URL: https://bank.com.ua/ua/msb/finance/credits_to_agricultural_producers/
17. Офіційний сайт проекту «КУБ». URL: <https://kub.pb.ua/get-credit>
18. Офіційний сайт ПриватБанку. URL: <https://privatbank.ua/>
19. Офіційний сайт UKRSIBBANK. Кредит на придбання обладнання/ спецтехніки. URL: https://my.ukrsibbank.com/ua/sme/credits/equipment_loan/

Корытин Д. С. Кредитование как средство финансовой поддержки малого и среднего предпринимательства в рамках Соглашения об ассоциации с Европейским Союзом

Аннотация. Статья посвящена исследованию условий кредитной поддержки МСП в рамках заключенного Соглашения об ассоциации с ЕС с целью обеспечения развития таких субъектов.

Ключевые слова: инвестиции, инновационные технологии, кредитование, финансовая поддержка, микрофинансирование.

Koritin D. Lending as a means of financial support of small and medium enterprises within the framework of the Association Agreement with the European Union

Summary. The article is devoted to the research of circs of credit support of SMEs in the framework of the concluded Association Agreement with the EU in order to ensure the development of such entities.

Key words: investments, innovative technologies, lending, financial support, microfinancing.